

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «Історично-культурна спадщина регіону як
основа розвитку внутрішнього туризму»

Виконала: студентка 4 курсу за
спеціальністю 242 Туризм денної форми
навчанням
Юлія БЕРЕЖНА

Керівник: старший викладач кафедри
публічного управління та
адміністрування
Ганна ДІЛЬ

Рецензент: Лукашук В.С., заступник
начальника управління культури
Департаменту інформаційної діяльності,
культури, національностей та релігій
Хмельницької ОВА

АНОТАЦІЯ

Бережна Ю. І. Історично-культурна спадщина як основа розвитку внутрішнього туризму. – Рукопис.

У бакалаврській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення використання історично-культурної спадщини регіону на прикладі Рівненської області.

На основі аналізу теоретичних аспектів використання історично-культурної спадщини регіону в туристичному бізнесі, було визначено сутність та основний зміст історично-культурної спадщини регіону. Також було розглянути поняття «культурна спадщина» та які нормативно-правові акти керують історично-культурною спадщиною на території України. Крім того, звернулися до міжнародного досвіду організації історично-культурного туризму на регіональному рівні. Було узагальнено основні заходи в інших країнах саме в цій сфері та приклади їх використання на території України.

В процесі аналізу сучасного стану використання історично-культурної спадщини регіону було проведено оцінку історичного потенціалу та аналіз використання культурних ресурсів на прикладі Рівненського регіону. Дана область має великий потенціал саме в історично-культурному туризмі, завдяки правильному використанні пам'яток.

Запропоновано шляхи ефективного використання історично-культурної спадщини регіону, що приведуть до подальшого розвитку туризму та залучить більшу кількість туристів.

Ключові слова: культурний туризм, історично-культурна спадщина, туристичний маршрут, туристична інфраструктура, пам'ятки.

ANNOTATION

Berezhna Y. I. Historical and cultural heritage as the basis for the development of internal tourism. - Manuscript.

The bachelor's work offers a solution to an actual scientific task, which consists in theoretical substantiation and development of practical recommendations for improving the use of the historical and cultural heritage of the region on the example of the Rivne region.

Based on the analysis of the theoretical aspects of the use of the historical and cultural heritage of the region in the tourism business, the essence and main content of the historical and cultural heritage of the region was determined. It was also necessary to consider the concept of "cultural heritage" and which normative legal acts govern historical and cultural heritage on the territory of Ukraine. In addition, they turned to the international experience of organizing historical and cultural tourism at the regional level. The main measures in other countries in this area and examples of their use on the territory of Ukraine were summarized.

In the process of analyzing the current state of the use of the historical and cultural heritage of the region, an assessment of the historical potential and an analysis of the use of cultural resources was carried out on the example of the Rivne region. This region has great potential in historical and cultural tourism, thanks to the proper use of monuments.

Ways of effective use of the historical and cultural heritage of the region are proposed, which will lead to longer development of tourism and attract more tourists.

Keywords: cultural tourism, historical and cultural heritage, tourist route, attractions.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ.....	8
1.2. Сутність та основний зміст історично-культурної спадщини регіону	8
1.2. Міжнародний досвід організації історично-культурного туризму на регіональному рівні.....	10
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ	14
2.1. Оцінка історичного потенціалу регіону.....	14
2.2. Аналіз використання культурних ресурсів регіону.....	22
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ	33
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм має велике значення для розвитку будь-якої країни, в тому числі й України. Згідно з статистичними даними, за 2021 рік Україну відвідали понад чотири мільйони іноземних туристів. Основною метою туристів був відпочинок та дозвілля, тому можна сказати, що вони велику увагу приділяли саме культурно-історичним пам'яткам України.

Культурно-історичні ресурси України мають великий потенціал для розвитку. На території країни знаходиться велика кількість пам'яток, яка може привабити багатьох туристів. Тому при належному догляді та просуванні, вони можуть бути основним фактором для розвитку внутрішнього туризму.

Туризм часто використовують як інструмент збереження культурного надбання країни. Використовуючи історико-культурних пам'яток з туристичною ціллю може допомогти залучити належне державне фінансування та недержавних інвестицій. Також при належному фінансуванні, історико-культурні пам'ятки будуть перебувати в гарному стані і даний фактор може залучити більшу кількість туристів. Також цьому сприятиме створення належної інфраструктури біля пам'яток, а саме закладів розміщення та харчування і так далі.

Перетворення окремих пам'яток історико-культурної спадщини в успішний центр туризму позитивно відображається не лише на туристичній галузі, а й на економіці країни, тим самим підвищує рівень життя населення держави.

Розгляд даної теми спостерігається у наукових працях таких закордонних фахівців, як І. Фірі, С. Браун, Д. Маршалл, Я. Ліллі, Р. Маккіннон, Р. Уайлд, М. Маннон тощо.

Питаннями ефективного використання історично-культурних ресурсів у своїх дослідженнях займалися такі вітчизняні вчені як: К. А. Поливач, В.А. Петрук, І. Р. Петрук, Т. В. Сорокіна, Т. Катаргіна, Н. Терес, Р. Маньковська, М. Чубата та інші.

Незважаючи на те, що дану тему висвітлюють багато вчених, як і зарубіжних, так і вітчизняних, до цього часу залишається проблема ефективного використання історично-культурної спадщини при цьому не завдавши шкоди пам'яткам. Даний факт якраз таки показує актуальність та значення теми бакалаврської роботи.

Мета та завдання дослідження. *Метою бакалаврської роботи є обґрунтування теоретичних засад та практичних рекомендацій використання історично-культурної спадщини регіону для розвитку внутрішнього туризму.*

Для досягнення поставленої мети були поставлені такі *завдання*:

- визначити сутність та основний зміст використання історично-культурної спадщини регіону в туристичному бізнесі;
- вивчити міжнародний досвід організації історично-культурного туризму на регіональному рівні;
- здійснити оцінку історичного потенціалу Рівненської області;
- проаналізувати стан використання культурних ресурсів Рівненської області;
- запропонувати шляхи ефективного використання історично-культурної спадщини регіону.

Об'єкт дослідження – історично-культурна спадщина Рівненської області.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні і практичні засади використання історично-культурної спадщини та її вплив на розвиток внутрішнього туризму.

Методи дослідження. При написанні бакалаврської роботи використовувалися такі методи дослідження, як загальнонаукові та спеціальні.

Для розв'язання визначених завдань використовувалися такі методи дослідження: логічного аналізу (під час розкриття теоретичних аспектів використання історично-культурної спадщини регіону); метод аналізу і синтезу (при проведенні оцінки культурних ресурсів Рівненської області), історичний та логічний (при розгляді об'єктів історично-культурної спадщини Рівненщини) тощо.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, статистичні матеріали, аналітичні та прикладні праці українських вчених, інтернет джерела.

Практичне значення одержаних результатів. Внаслідок проведення дослідження, вивчення теоретичних аспектів були сформульовані заходи та рекомендації, які спрямовані на ефективне використання історично-культурної спадщини регіону.

Апробація результатів. Основні теоретичні положення і висновки бакалаврської роботи були апробовані на науково-практичному заході – Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації» (м. Харків, 2023 р.)

Обсяг та структура роботи. Бакалаврська робота має загальний обсяг 51 сторінки і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

1.1. Сутність та основний зміст історично-культурної спадщини регіону

Історично-культурна спадщина - це накопичений протягом століть комплекс матеріальних та нематеріальних об'єктів, який свідчить про культурну, історичну, архітектурну, археологічну, етнографічну та природну спадщину конкретного регіону або нації.

Відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, під «культурною спадщиною» розуміється: пам'ятки (твори архітектури, монументальної скульптури та живопису, елементи та споруди археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки); ансамблі (групи ізольованих або об'єднаних будівель, архітектура, єдність або зв'язок яких з ландшафтом має видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва або науки); визначні місця (витвори людини або спільні витвори людини та природи, а також території, включаючи археологічні об'єкти, що мають універсальне значення з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології).

Історично-культурна спадщина на території України керується такими нормативно-правовими актами:

1. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини».
3. Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» (2005 р.).
4. Закон України «Про охорону археологічної спадщини».

Згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини», об'єкти культурно-історичної спадщини за видами поділяються на:

- археологічні - рештки життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та під водою і є невідтворюваним джерелом інформації про виникнення і розвиток цивілізації;
- історичні – сюди належать будинки, споруди, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих людей, культурою та побутом народів;
- об'єкти монументального мистецтва - твори образотворчого мистецтва;
- об'єкти архітектури - будівлі, архітектурні споруди, що характеризуються відзнаками певної культури, епохи, стилю;
- об'єкти містобудування - історично сформовані центри поселень, вулиці, квартали, площі, комплекси із збереженою планувальною і просторовою структурою та історичною забудовою;
- об'єкти садово-паркового мистецтва - поєднання паркового будівництва з природними або створеними людьми ландшафтами;
- ландшафтні - природні території, які мають історичну цінність;
- об'єкти науки і техніки - унікальні об'єкти, що визначають рівень розвитку науки і техніки певної епохи, певних наукових напрямів або промислових галузей.

Нині під охороною держави перебуває 109 930 пам'яток.

За видом археології внесено до Державного реєстру або взято на державний облік 57 545 об'єктів (з них – 2 150 за категорією національного; 55 395 – місцевого). Загальна кількість пам'яток історії – 30 128, з яких 182 – національного значення, 29 946 – місцевого. Пам'яток архітектури та містобудування налічується 15 773 (національного – 2427, місцевого 13 346). Що стосується пам'яток монументального мистецтва, то їх налічується 1868, з них національного значення – 33, місцевого 1835. До пам'яток садово-паркового мистецтва належить 179 об'єктів: 9 – національного, 170 – місцевого. Ландшафтних – 197, з яких національного – 2, місцевого – 195. 108 пам'яток науки і техніки взято під охорону: 14 – національного, 94 – місцевого. Під охороною перебуває 18 850 щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.

Таким чином загальна кількість об'єктів культурної спадщини становить 128 780.

Основний зміст історично-культурної спадщини полягає в збереженні, дослідженні, вивченні, презентації та передачі наступним поколінням цінностей, які виникали в минулому. Це сприяє розумінню історії, формуванню культурної свідомості, створенню національного та світового спільного досвіду, а також розвитку туризму та культурних індустрій.

Збереження історично-культурної спадщини передбачає реставрацію об'єктів, забезпечення їх захисту від знищення, втрати аутентичності та неправомірного використання. Дослідження і вивчення спадщини здійснюються науковцями, археологами, істориками, мистецтвознавцями та іншими фахівцями, що сприяє поглибленню знань про минуле і поширенню цієї інформації в широкі маси.

Загалом, історично-культурна спадщина є невід'ємною складовою культурного багатства народів та громад, вона допомагає зберегти, підтримувати та передавати цінності, що формують нашу ідентичність та допомагають зрозуміти минуле, впливати на сучасне та формувати майбутнє.

1.2. Міжнародний досвід організації історично-культурного туризму на регіональному рівні.

Розвиток індустрії туризму є важливим процесом для багатьох країн, оскільки туризм має значний вплив на економіку, культуру, соціальний розвиток та збереження природних і культурних ресурсів.

Загальною метою розвитку індустрії туризму є забезпечення сталого, економічно вигідного розвитку туризму, збереження культурної та природної спадщини, створення робочих місць та сприяння соціальному розвитку.

Використання пам'яток в системі індустрії туризму за кордоном є важливою складовою розвитку туризму та привабливості країни для іноземних туристів.

Розвиток туризму на основі пам'яток може мати значний економічний вплив на країну. Туристи, відвідуючи пам'ятки, витрачають кошти на проживання, харчування, транспорт та інші послуги, що сприяє створенню робочих місць і збільшенню доходів в туристичному секторі.

Також туризм може сприяти збереженню та захисту пам'яток. Зростання потоку туристів може стимулювати залучення фінансування на реставрацію пам'яток.

Важливо забезпечувати належний баланс між розвитком туризму та збереженням пам'яток. Правильне управління, врахування соціальних, екологічних та культурних наслідків туристичної діяльності є важливими аспектами розвитку туризму на основі пам'яток за кордоном.

На міжнародному рівні проблемами організації туризму, а також поширенням інформації щодо культурної спадщини країн, опікується Всесвітня туристична організація, яка діє під егідою ООН. Організація була утворена 2 січня 1975 року шляхом перетворення неурядової Міжнародної ради офіційних туристичних організацій. Сьогодні ВТО об'єднує 105 країн, має понад 150 асоційованих членів – міжнародних та національних туристичних організацій і плідно співпрацює з ЮНЕСКО. Рада виконує інформаційні та консультативні функції щодо подальшого розвитку всіх форм туризму, створюючи при цьому умови для налагодження соціальних і культурних відносин між державами [14, с. 15].

Окрім міжнародних, на території кожної країни розгортають діяльність національні та регіональні туристичні агенції, які займаються розвитком цієї сфери в межах країни або окремого регіону.

Своєчасне виявлення, оцінка та дбайливе використання ресурсів історико-культурного значення приносить економічну вигоду країнам. Проблеми комплексного збереження пам'яток залежать від планів їх подальшого використання. Виникають питання щодо збереження їх обмеженої чисельності в районах з низьким рівнем доходів населення та сумнівними умовами для

економічного відродження регіону. Дані питання можуть бути вирішені шляхом розвитку налагодженої системи відпочинку для туристів.

У таких країнах як Велика Британія, США, Канада, існують спеціальні комісії, які розробляють детальні плани по вивченню економічного потенціалу та можливостей подальшого розвитку регіонів, історичних міст, сільських місцевостей з урахуванням наявності на їх територіях екзотичних природних об'єктів або пам'яток історії та культури й здійснюють популяризацію регіонів. Саме наявність об'єктів історико-культурного значення часто впливає на збільшення потоку відвідувачів [14, с. 16].

Надто швидкий розвиток туристичної індустрії, збільшення потоку відвідувачів історико-культурних об'єктів без урахування можливостей регіону та без створення необхідної інфраструктури побутового обслуговування може призвести до негативних наслідків.

Розвиток сучасної індустрії туризму тісно пов'язаний зі збереженням культурної спадщини кожної країни. При цьому відслідковується взаємовплив процесів пожвавлення туристичного бізнесу та стану збереження пам'яток історії та культури.

Міжнародний досвід організації історично-культурного туризму на регіональному рівні може бути різноманітним і залежить від конкретних країн та їх підходу до розвитку туризму. Однак, деякі загальні підходи та приклади успішних ініціатив можуть бути використані для організації історично-культурного туризму:

1. Захист та збереження спадщини. Країни активно працюють над захистом і збереженням своєї історично-культурної спадщини шляхом реставрації пам'яток, встановлення режимів охорони та створення національних парків або заповідників.

2. Розробка туристичних маршрутів. Країни створюють туристичні маршрути, які об'єднують пам'ятки історичної та культурної спадщини в регіоні. Це може включати створення тематичних маршрутів, таких як «Маршрут

середньовічних замків» або «Шляхи античності», або використання існуючих маршрутів, що проходять через визначні пам'ятки.

3. Розвиток інфраструктури та послуг. Регіональні органи влади сприяють розвитку інфраструктури, наприклад: готелі, ресторани, транспортні засоби. Також надається підтримка в розробці та просуванні туристичних послуг, включаючи екскурсії, путівники та інші форми інформаційної підтримки для туристів.

Важливо зазначити, що кожна країна має свої унікальні особливості, тому підходи до організації історично-культурного туризму можуть варіюватись. Але загальні принципи захисту, збереження, розвитку та просування історично-культурної спадщини є важливими в цій галузі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ

2.1. Оцінка історичного потенціалу регіону.

Історико-культурний потенціал - виражає можливості для розвитку туризму, закладені історико-культурними цінностями, розташованими на території регіону.

Історико-культурний потенціал є основою пізнавального туризму. Він представлений різними видами історичних пам'яток, меморіальних місць, народними промислами, музеями, тобто поєднаннями предметів матеріальної і духовної культури.

В цілому серед пам'яток культурної спадщини можна виділити:

- археологічні пам'ятки;
- культову і цивільну архітектуру;
- пам'ятки ландшафтної архітектури;
- малі і великі історичні міста;
- типові сільські поселення;
- музеї, театри, виставкові зали та інші об'єкти соціокультурної інфраструктури;
- об'єкти етнографії, народні промисли і ремесла, центри декоративно-прикладного мистецтва;
- технічні комплекси і споруди.

Оцінка історичного потенціалу регіону включає аналіз та оцінку наявності історичних пам'яток, культурних цінностей, традицій, архітектурних споруд, археологічних знахідок та інших елементів, які відображають історію та культурну спадщину даного регіону.

Оцінка історичного потенціалу регіону складається з таких етапів:

1. Проведення детального обстеження регіону для виявлення історичних пам'яток та об'єктів. Це можуть бути архітектурні споруди, музеї, археологічні

розкопки, церкви, фортеці, старовинні селища та інші елементи, які мають історичне значення.

2. Оцінка історичного, культурного та архітектурного значення знайдених об'єктів. Включає вивчення їх походження, історії, стилістики, архітектурних особливостей та значущості для регіональної історії та культури.

3. Розробка та впровадження стратегій збереження та відновлення історичних об'єктів. Це може включати реставрацію, реконструкцію та управління пам'ятками з метою збереження їх історичного характеру.

4. Створення необхідної туристичної інфраструктури для приваблення відвідувачів та сприяння розвитку туризму на основі історичного потенціалу регіону. Створення музеїв, туристичних маршрутів, інтерпретаційних центрів, готелів, ресторанів і так далі.

5. Розробка та реалізація маркетингових та освітніх програм для просування історичного потенціалу регіону. Це можуть бути туристичні кампанії, веб-сайти, інформаційні матеріали, екскурсії, лекції та інші заходи для популяризації історичних цінностей та привертання уваги туристів.

Оцінка історичного потенціалу регіону допомагає визначити його конкурентні переваги у туристичній галузі, розробити стратегії розвитку туризму та сприяти збереженню історичної спадщини для майбутніх поколінь.

Історико-культурний потенціал, матеріальні та духовні пам'ятки народу мають велике значення для формування світогляду, для задоволення матеріальних і рекреаційно-туристичних потреб. Багато регіонів України активно використовують даний туристичний ресурс для отримання прибутку. Гарним прикладом може стати Львівська та Київська області.

Рівненська область розташована в північно-західній частині України. Площа області становить 20,1 тис. км², тобто вона займає 3,3% площі території України. Населення, за даними від 24.02.2022 р., становить 1 201 463 тис. осіб. Центом області – місто Рівне.

Рівненщина подарувала світу Пересопницьке Євангеліє, на якому присягають на вірність українському народові президенти України, першу у

східних слов'ян академію в Острозі, Острозьку типографію і перший український «Буквар».

Археологічні знахідки на території сучасної Рівненської області свідчать, що ця земля була заселена ще з часів пізнього палеоліту, тобто приблизно 40-10 тисяч років тому. На даний факт вказують численні археологічні знахідки. На території області виявлено близько 100 залишків стародавніх поселень та могильників. Такі поселення знайдено біля Варковичів та Підлужжя Дубенського району.

З V століття територію Рівненської області та прилеглі землі населяли переважно ранньослов'янські племена празької культури.

Протягом VI-VII століть, територію області заселяло плем'я дулібів-волинян. Наприкінці X століття Волинь, у тому числі й Рівненщина, входила до складу Володимирського князівства. Значну роль в історії краю відіграли Дорогобуж і Пересопниця, які в XI-XII століттях були центрами удільних князівств. 1283 року була перша письмова згадка про місто Рівне, коли на її території відбулася битва між польськими та литовськими військами. Після 1340 року територія нинішньої Рівненської області відійшла до складу Великого князівства Литовського.

У 1506 році маршалком Волинської землі був Федор Янушкевич, а з 1507 р. – Острозький Костянтин Іванович. У 1576 році князь Костянтин-Василь Острозький, син Костянтина Івановича, заснував в Острозі слов'яно-греко-латинську академію - перший вищий навчальний заклад в Україні та Східній Європі. Перший відомий перепис населення Волинського воєводства датується 1629 р. Найбільшими містами того часу були Острог, Корець, Степань, Рівне та Дубно. Протягом середини XVII століття територія Рівненської області була охоплена визвольною війною під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. У 1793 році частина території Рівненщини увійшла до складу Росії.

Що стосується 1919 року, то в цей період часу, а саме на початку квітня, у Рівному перебував уряд Української Народної Республіки. За Ризьким мирним

договором 1921 року територія Рівненщини відійшла до складу Волинського воєводства Польщі.

Рівненська й Волинська області, що формують історичний регіон Волинь, посідають особливе місце в історії України періоду Другої світової війни. На цій території нацистами було створено більше 150 гетто, а кількість жертв Голокосту й Геноциду ромів обраховуються сотнями тисяч життів. Саме в цьому регіоні в 1943-1944 рр. тривало українсько-польське збройне протистояння, жертвами якого стали десятки тисяч людей. До того ж, на Волині зародилася й активно діяла Українська Повстанська Армія.

На території сучасної Рівненської області були написані євангелія: «Дубнівське» (1556-1568), «Дорогобузьке» (1556-1561) та «Пересопницьке» (1556-1561), на якому приймав присягу президент України Леонід Кравчук у 1991 році. На честь цієї книги у селі Пересопниця споруджено пам'ятник.

Історія Рівненщини дуже насичена на історичні події і відіграла значну роль у встановлення культурних пам'яток. Більшість з них має історичне значення.

На території Рівненської області знаходиться велика кількість пам'яток як національного, так і місцевого значення. На території Рівненщини знаходяться 411 пам'яток археології, 414 пам'яток історії та монументального мистецтва. Незважаючи на таку велику кількість, значна частина цих пам'яток перебуває в не задовільному стані, що свідчить про потребу в реконструкції.

У таблиці 2.1 наведено перелік пам'яток Рівненської області. В даній таблиці вказано кількість пам'яток в залежності від розташування та від типу.

Також на території Рівненської області є пам'ятки археології, які поділяються на такі підвиди: пам'ятки місцевого та національного значення. Нижче наведено детальний перелік пам'яток археології у вигляді таблиці 2.2.

Таблиця 2.1

Кількість пам'яток Рівненської області

Тип пам'ятки	Розташування	Кількість
Пам'ятки архітектури національного значення	м. Рівне	3
	Березнівський район	3
	Володимирецький район	1
	Гощанський район	5
	Дубенський район	13
	Дубровицький район	2
	Зарічненський район	2
	Здолбунівський район	7
	Корецький район	13
	Костопільський район	2
	Млинівський район	3
	Острозький район	19
	Радивилівський район	4
	Рівненський район	13
Сарненський район	3	
Пам'ятки архітектури місцевого значення	м. Рівне	18
	Березнівський район	10
	Володимирецький район	10
	Гощанський район	28
	Демидівський район	9
	м. Дубно	21
	Дубенський район	11
	Дубровицький район	6
	Зарічненський район	5
	Здолбунівський район	29
	Корецький район	15
	Костопільський район	16
	Млинівський район	9
	м. Острог	15
	Острозький район	18
	Радивилівський район	7
	Рівненський район	19
	Рокитнівський район	3
Сарненський район	6	
Пам'ятки історії та монументального мистецтва місцевого значення	Березнівський район	51
	Володимирецький район	49
	Гощанський район	66
	Дубенський район	53
	Дубровицький район	37
	Зарічненський район	33
	Здолбунівський район	53
	Костопільський район	53
	Корецький район	51
	Млинівський район	53
	Демидівський район	17
	Острозький район	54
	Радивилівський район	60
	Сарненський район	37
	Рівненський район	85
	Рокитнівський район	21
	м. Рівне	91
м. Дубно	29	

Примітка. Складено автором.

Таблиця 2.2

Перелік пам'яток археології Рівненської області

Найменування	Місцезнаходження
Пам'ятки археології національного значення	
Городище	м.Рівне, вул. Басівкутська, 121
Городище і селище	с. Бабка, урочище Городище, Володимирецький район
Городище і селище літописного міста Дорогобужа	с. Дорогобуж, Гоцанський район
Городище літописного міста	м. Дубно, Дубенський район
Стоянки «Липа IV» та «Липа VI»	с. Липа, урочища Ліс Козакевича («Липа IV») та Глинище («Липа VI»), Дубенський район
Городище	с. Листвин, на захід від села, Дубенський район
Городище і селище	смт Зарічне, східна околиця, правий берег р. Стир, Заріченський район
Городище і поселення	с. Будераж, Здолбунівський район
Городище і селище	с. Новомильськ, Здолбунівський район
Городище літописного міста Муравиця	смт Млинів, правий берег р. Ікви, Млинівський район
Городище і селище	с. Острожець, південно-східна околиця, Млинівський район
Городище і селище	с. Посників, південно-східна околиця, Млинівський район
Стоянка	с. Бармаки, південно-східна околиця, Рівненський район
Городище і поселення	с. Білів, південна околиця на правому березі р. Стубли, Рівненський район
Городище літописного міста Пересопниця	с. Пересопниця, південно-східна околиця, Рівненський район
Курганний могильник	с. Глинне, урочище Кургани, Рокитнівський район
Пам'ятки археології місцевого значення	
Стоянка фінальнопалеолітична	с. Тутовичі, ур. «Хміль»
Поселення доби бронзи	с. Тутовичі, ур. «Здомель»
Городище	с. Кричильськ
Городище	смт. Степань
Поселення епохи бронзи	с. Зносичі
Поселення багатощарове	с. Немовичі

Примітка. Складено автором.

До списку історичних населених місць України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р., включено 13 населених пунктів Рівненської області, а саме: Березне, Володимирець, Гоща, Дубно, Дубровиця, Клевань, Корець, Мізоч, Млинів, Острог, Радивилів, Рівне та Степань.

Також виділяють сім так званих чудес Рівненщини. До цього списку входять такі об'єкти:

1. Вузькоколійна залізниця Антонівка-Зарічне, знаходиться у Володимирецькому та Зарічненському районах. Місцеве населення часто називає дану вузькоколійку «Кукушка». Існують різні твердження про її побудову, за одними джерелами вузькоколійку побудували ще в 1885 р., а за іншими – вона була збудована на початку Першої світової війни й мала важливе промислове та стратегічне значення.

2. Тараканівський форт, розташований в Дубенському районі, не далеко від міста Дубно та села Тараканів. Даний форт також відомий під назвою – Нова Дубенська фортеця. Будівництво цього форту проводилося з метою захисту залізничної дороги Львів-Київ. Будівництво почалося у 1873 р. за проектом військового інженера Едуарда Тотлебена. Основна причина того, що будівельні роботи були завершені в 1890 р, була смерть інженера.

3. Історично-культурний комплекс м. Острога. На території Острога розташована резиденція Острозьких. Донині вціліли чотири споруди архітектурного комплексу: Вежа Мурована, Богоявленська церква, Кругла і Надбрамна башти. Богоявленський собор побудували на честь перемоги батька Острозького – Костянтина Івановича над московським військом під Оршею. Близько ста років цей храм був найпомітнішою церковною новобудовою Волині, Галичини та Поділля, допоки у Львові не з'явилася Успенська церква.

4. Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» розташований між селами Пляшева та Острів. Цей заповідник має велике історичне значення і є пам'яткою подій, пов'язаних зі знаменитою Берестецькою битвою, яка відбулася в 1651 році між козацько-селянським військом гетьмана Богдана Хмельницького та польською шляхтою. Розпочав свою діяльність у 1967 році як музей-заповідник «Козацькі могили». Пізніше набув статусу національного. Заповідник «Поле Берестецької битви» включає територію, на якій пройшла битва, та має музей, експозиції та пам'ятники, що розповідають про ці події. Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької

битви» привертає відвідувачів, які цікавляться історією України та воєнними подіями. Тут можна побачити виставки, експозиції та пам'ятні знаки, а також почути розповіді гідів про історію битви та її наслідки.

5. Свято-Троїцький жіночий монастир, розташований в м. Корець. Був заснований у 1620 р. князем Самуїлом Корецьким. 21 вересня 1880 р. був освячений як Свято-Троїцький жіночий монастир. Вважається одним із найстаріших храмів України.

6. Замок князів Любомирських. Знаходиться в місті Дубно. Замок має довгу і цікаву історію, пов'язану зі шляхетними родами, політичними змінами та воєнними конфліктами. Виконував важливу роль в обороні регіону та контролював торгівельні шляхи. Протягом своєї історії замок декілька разів постраждав від пожеж та війн. Були проведені реконструкції та перебудови, які додавали нові елементи архітектури та покращували функціональність споруди. В даний час цей замок є однією з головних туристичних визначних пам'яток Рівненської області. Він привертає відвідувачів своєю величністю, архітектурою та історичним значенням. У замку розміщено музей, де відображена історія та культура регіону.

7. Свято-Троїцький чоловічий монастир. Був зведений у період 15-17 століття. На жаль точну дату заснування ще не відомо. Протягом історії монастир зазнавав різних періодів розквіту та занепаду. Монастир має красиву архітектуру, яка поєднує елементи бароко, ренесансу та готики. Основні будівлі монастиря включають церкву, монастирські корпуси, дзвіницю та інші споруди. Зовнішній вигляд монастиря більше нагадує монументальний замок і в цьому є його особливість. На даний момент Свято-Троїцький чоловічий монастир є місцем полонництва та окрім цього, його часто відвідують саме в туристичних цілях. На території монастирю знаходиться навіть готель для паломників та туристів. Свято-Троїцький чоловічий монастир у селі Межиріч належить до пам'яток архітектури національного значення.

Загалом для збереження історико-культурної спадщини Рівненського регіону використовується багато ресурсів. Відбувається постійна реклама та поширення туристичного продукту Рівненщини серед туристів.

Одним з вагомих досягнень Рівненської області є її маркетингова кампанія, спрямована на збільшення туристичних потоків у регіоні. Для прикладу, колекційна туристична гра-квест «На власні очі» – це маркетингова кампанія, яка дозволила значно підвищити інтерес до туристичного потенціалу області та активізувати внутрішні подорожі. Загальне інформаційне охоплення гри – більше 8 тис. осіб [18, с. 246].

Туристичний потенціал області представлено на 17-ти всеукраїнських та міжнародних виставках. Проведено 8 інфотурів для представників місцевих та всеукраїнських засобів масової інформації, загальний річний тираж видань із публікаціями становить 2 млн екземплярів [18, с. 246].

Також відбувається постійний розвиток інфраструктури, яка є також необхідним і важливим складником туристичного іміджу регіону. Туристична інфраструктура має велике значення для розвитку туризму в будь-якому регіоні. Вона включає в себе всі необхідні об'єкти та послуги, які забезпечують комфортне та безпечне перебування туристів. Відкриття нових закладів харчування та розміщення буде тільки великим плюсом. Наявність різноманітного готельного розміщення є ключовим елементом туристичної інфраструктури. Різні категорії готелів задовільняють потреби різних категорій туристів, надаючи різні рівні комфорту та послуг. Також варто не забувати про розвинену транспортну мережу, адже це дозволить туристам зручно переміщатися в межах регіону.

2.2. Аналіз використання культурних ресурсів регіону

Аналіз використання культурних ресурсів регіону включає оцінку та дослідження способів, якими культурні ресурси регіону використовуються та впливають на розвиток культурної індустрії та туризму.

Основні етапи аналізу використання культурних ресурсів регіону включають:

1. Визначення різноманітних культурних ресурсів регіону, таких як історичні пам'ятки, мистецтво, фольклор, традиції, ремесла, кулінарія та інші аспекти культурної спадщини.

2. Аналіз стану та збереженості культурних ресурсів, включаючи їх фізичний стан, реставрацію та доступність для громадськості. Даний етап допомагає визначити проблеми, пов'язані зі збереженням та експлуатацією культурних ресурсів.

3. Вивчення того, як історично-культурні ресурси використовуються загалом. Способи використання можуть бути створення музеїв, галерей, театрів, фестивалів, концертів та інших подій. Під час дослідження проводиться аналіз економічного внеску культурної індустрії, способів залучення туристів та місцевих жителів, оцінку якості послуг.

4. Дослідження економічного впливу культурних ресурсів на місцеву економіку, включаючи створення робочих місць, залучення інвестицій та збільшення доходів. Також важливо враховувати соціальний вплив, а саме зміни в якості життя місцевих жителів, збереження та зміцнення ідентичності спільноти, взаємодію з туристами та інші аспекти.

5. Базуючись на отриманих даних, розробка стратегій розвитку та планування, спрямованих на максимізацію потенціалу культурних ресурсів регіону.

Аналіз використання культурних ресурсів регіону допомагає визначити сильні та слабкі сторони культурної сфери, забезпечити збереження культурної спадщини та розвиток культурної індустрії відповідно до потреб місцевих спільнот та вимог ринку.

Історично-культурні ресурси Рівненської області є різноманітними. Багато об'єктів спадщини мають багату та цікаву історію створення та походження і це в першу чергу пов'язано з тим фактом, що на території Рівненщини існували поселення ще з часів пізнього палеоліту.

Також на території області збереглися багато звичаїв та традицій, які притаманні тільки їй. Звичаї, традиції, фольклор належать до нематеріальної культурної спадщини, що може стати одним із провідних ресурсів для туризму.

Рівненщина – є невичерпним джерелом елементів нематеріальної культурної спадщини, які мають історичне та культурне значення. До головних елементів нематеріальної спадщини регіону належить: «Традиція серпанкового ткацтва у селі Крупове Дубровицького району»; «Поліська дудка-викрутка: традиції виготовлення та гри»; «Поліський солоспів – індивідуальне виконавство кращих сільських етнофорів»; «Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району»; «Традиційне бджільництво (бортництво)».

Щодо традицій, то в Рівненській області існує обряд, який має назву «водіння Куста». Він занесений до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. В Дубровицькому районі знаходиться село Сварицевичі, яке є єдиним селом на території України, де зберігся цей унікальний обряд впродовж століть фактично без змін. Суть обряду полягає в тому, що під час свята Трійці гурти дівчат «водять Куста». За звичаєм, це завжди була молода дівчина, яку пишно прикрашали гілками, травою та квітами. Зазвичай, її «водили» від хати до хати, при цьому, співаючи кустові пісні та привітання. Потім зелене вбрання «куста» зривали та кидали на жито, або плели з нього вінки. Говорили, що чим більше «куста» на подвір'ї зайде, тим кращий урожай буде в господарів. Також у цю пору, старші жінки йшли до церкви, а потім на кладовище, приносячи на могили лепеху, яка мала назву ще й «клечання». На даний момент, обряд «водіння Куста» слугує для багатьох туристичною ціллю.

На території Рівненській області велику увагу приділяють традиціям та звичаєм, тому тут було створено Етнокультурний центр Палацу дітей та молоді. Метою етнокультурного центру Рівненського міського палацу дітей та молоді є успадкування традиційної культури дітьми та молоддю. Також це сприяє

поширенню та збереженню нематеріальної культурної спадщини. Етнографічний центр займається ще й виданням книг про традиції області.

Великою проблемою є незадовільний стан історично-культурних пам'яток на Рівненщині. Багато з них перебувають в аварійному стані, і незважаючи на давню історію, саме вигляд - це те, що може не зацікавити туриста. Така проблема характерна не тільки Рівненській області, а й іншим регіонам України. Більшість пам'яток архітектури та містобудування України потребують негайного втручання реставраторів. На сьогодні також потребують реставрації близько мільйона музейних експонатів. Значну частину витрат на фінансування цих робіт несе держава. Але цих коштів недостатньо, тому разом з цим актуальною є проблема пошуку недержавних джерел фінансування.

У 2014-2020 роках в області було проведено комплекс заходів, які пов'язані з розвитком туризму, формування місцевого туристичного продукту та створення позитивного туристичного іміджу Рівненщини.

Було розпочато процес створення туристичних інформаційних офісів. На даний момент, в області налічується 6 туристичних інформаційних офісів у таких містах, як Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі.

Рівненська область є однією з перших областей в Україні, що розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Green Ways). Зелені шляхи - це багатофункціональні маршрути для пересування безмоторним транспортом чи піших прогулянок. На території Рівненської області діє зелений шлях «Медове коло». Географічні межі проходять по території п'яти адміністративних районах Рівненської області: Березнівському, Гощанському, Костопільському, Корецькому та Рівненському. Основними точками, або населеними пунктами, туристичного зеленого шляху «Медове коло» є Рівне, Пересопниця, Клевань, Олександрія, Деражне, Злазне, Базальтове, Березне, Хотин, Бистричі, Соснове, Великі Межирічі, Гоща, Тучин, Гориньград. Основне кільце шляху сягає понад 250 кілометрів та передбачає мережу локальних маршрутів.

Крім того, в рамках «Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2016–2020 роки» було видано з обласного бюджету 15 кредитів на суму 577 тис. грн. У 2017 р. за кошти ДФРР був здійснений проєкт із реконструкції благоустрою місця відпочинку туристів популярного туристичного об'єкта «Тунель Кохання» у смт Клевань Рівненського району [18, с. 246].

У 2020 році, на розвиток галузі культури і туризму, було виділено 100 млн 210 тис. грн, що складає 6% видаткової частини обласного бюджету. 2020 рік був названий роком культурної спадщини [18, с. 246].

З метою підтримки та збереження культурної спадщини в області функціонує існує широка інфраструктура культурних закладів, понад 3000 пам'яток історії, культури та архітектури. В області збережено автентичну історико-культурну спадщину Полісся і Волині, що дозволяє розвиток рекреаційного, історичного, екологічного та інших видів туризму.

У таблиці 2.3 представлено кількість музеїв та театрів на території Рівненської області.

Таблиця 2.3

Музеї та театри на території Рівненської області

Тип закладу	Загальна кількість			
	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Музеї	12	13	14	14
Театри	2	2	2	2

Примітка. Складено автором.

Згідно статистичним даним за 2017 р., на території Рівненської області діє 14 музеїв та 2 театри (Рівненський академічно український музично-драматичний театр та Рівненський академічний обласний театр ляльок). На Рівненщині є значна кількість музеїв, які діють за різними профілями. Детальний перелік музеїв представлено в таблиці 2.4, що наведена нижче.

Культурна індустрія, включаючи мистецтво, музеї, кіно, музику, літературу й фестивалі має значний вплив не тільки на туризм, а й на економіку. В першу чергу, дана індустрія займається поширенням культури серед громадськості. Культурна індустрія приносить економічні доходи завдяки

продажу квитків на вистави, фільми, концерти, також окреме місце займає розповсюдження творів мистецтва, літератури та інших культурних продуктів. Вона також сприяє розвитку туризму, приваблюючи відвідувачів з усього світу. Культурні події привертають туристів і це сприяє розвитку туристичної інфраструктури.

Таблиця 2.4

Перелік музеїв на території Рівненської області

Назва	Розташування
Рівненський обласний краєзнавчий музей	м. Рівне, вул. Драгоманова, 7
Літературний музей Уласа Самчука	м. Рівне, вул. Симона Петлюри, 17
Березнівський краєзнавчий музей	смт. Березне, вул. Київська, 6
Володимирецький історичний музей	смт. Володимирець, вул. Соборна, 30
Державний історико-культурний заповідник міста Дубно	м. Дубно, вул. Замкова, 7а
Дубровицький історико-етнографічний музей	м. Дубровиця, вул. Миру, 16
Зарічненський районний краєзнавчий музей	смт. Зарічне, вул. Шевченка, 4
Костопільський районний краєзнавчий музей	м. Костопіль, вул. Грушевського, 16
Корецький районний історичний музей	м. Корець, вул. Київська, 65
Млинівський краєзнавчий музей	смт. Млинів, вул. Петлюри, 19
Острозький краєзнавчий музей	м. Острог, вул. Академічна, 5
Радивилівський історичний музей	м. Радивилів, вул. Кременецька, 24
Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви»	с. Пляшева
Сарненський історико-етнографічний музей	м. Сарни, вул. Просвіти, 20

Примітка. Складено автором.

На території Рівненської області є велика кількість туристичних фірм. Більшість з них спеціалізуються в організації турів як і закордоном, так і на території України. Але на жаль малий відсоток туристичних фірм займається організацією турів по Рівненщини. Для прикладу, в туристичній агенції «Тур-світ», яка знаходиться в місті Сарнах, є різноманітний асортимент турів по території України, але на жаль вони не пропонують туристичних продуктів по Рівненській області. Така сама ситуація постає із багатьма іншими туристичними фірмами. Незважаючи на даний факт, існує велика кількість турів по Рівненщини.

Рівненська область багата на культурні локації, історичні події, туристичні маршрути. Природа Рівненщини різноманітна, тому тут діють багато туристичних маршрутів, які спрямовані на активний відпочинок. Для прикладу, піший туристичний маршрут довжиною 33 км, який розпочинається із унікальної пам'ятки Рівненщини «Тунель кохання» і завершується на Базальтових стовпах. «Тунель кохання» це місце, яке має дві версії історії створення, як і історичну, так і романтичну. За однією з них, цей зелений коридор існував ще при князях Чарторийських, і одного разу став притулком для пари закоханих молодих людей, які втікали з Клеванського замку. Є й інша версія, про молодого польського інженера, який закохався в дівчину з Клевані і побудував залізницю просто через ліс, щоб скоротити шлях від Оржева, в якому він жив, до коханої. Але існує й зовсім інша версія, яка свідчить, що залізницю будували ще за часів СРСР для військових потреб і для більшої конспірації маскували висадженими деревами.

Місто Острог є одним із туристичних осередків Рівненщини, тому не дивно, що там є різноманіття туристичних маршрутів. Декілька з них, це туристичний маршрут «На обороні земель Волинських» та для любителів орнітології «Спостереження за птахами». Також досить популярним є велосипедний туризм. Найпростіші маршрути проходять в околицях міста Острог.

Також на території Рівненської області є численні туристичні маршрути, шлях який проходить через городища. Городища – це залишки давніх укріплень часів Русі, які відповідали потребам кругової оборони й були оточені земляними валами з ровами. Будували їх зазвичай у важкодоступних місцях, для прикладу на високих мисах.. Вони дійшли до нашого часу у вигляді високих пагорбів різної величини, з яких відкриваються чудові краєвиди.

Ключовими пам'ятками маршрутів обрано 18 старовинних городищ Рівненщини: Басівкутське, Башинське, Білівське, Білокриницьке, Варковицьке, Глинське, Глинківське, Горбаківське, Гощанське, Грушвицьке, Дорогобузьке,

Жорнівське, Кунинське перше, Кунинське друге, Новомильське, Хотинське, Шпанівське та Ясининицьке.

Один з таких маршрутів – це «Міста Погориння», який об'єднує такі давньоруські городища (Хотинське, Гощанське, Кунинське, Варковицьке, Білівське). Більшість із них є археологічними пам'ятками, але на даний момент вони страждають від людської діяльності і тому потребують захисту та збереження.

Крім того, на даний момент, створюється проєкт «Парк історичної реконструкції Оствиця». На березі озера Басів Кут, у заплаві давньоруського городища, яке функціонувало у X-XII ст., було створено парк історичної реконструкції часів давньої Русі – Городище Оствиця. Тут реконструюється побут та ремесла людей, які жили понад тисячу років тому, також відтворюються прадавні човни. У цьому місці відбуваються різні концерти та фестивалі.

Екокультурний туристичний маршрут «Поліська Січ» створено у 2022 році. Маршрут пролягає другорядними дорогами та екостежками Рівненської області. «Поліська Січ» включає шість маршрутів різного рівня складності та розрахована насамперед на любителів велоспорту з різних куточків України.

Тим часом веломаршрут «Стежками пам'яті УПА» пропонує відвідати місця пам'яті повстанців на території Демидівської територіальної громади. Дорога прокладена через 7 населених пунктів та 7 пам'ятних місць, пов'язаних з діяльністю УПА. Загальна протяжність 27 км.

Також на території області проходить багато культурних подій:

1. Обласний фестиваль народного мистецтва «Водіння Куста» в селі Сварищевичі;
2. Етно-Міні-Фест «Троєцькі забави» в місті Сарни;
3. Етно-рок фестиваль «Казан» в смт Соснове (Рівненський район);
4. Всеукраїнський рок – фестиваль «Тарас Бульба» (один із найстаріших фестивалів, що діє на території України);
5. Фестиваль прадавніх човнів;
6. Етно-еко фестиваль «БУЩА ПАПОРОТЬ».

Становлення туристичної галузі на Рівненщині має важливе значення і для соціально-економічного розвитку області.

Розвиток туристичної галузі сприяє створенню нових робочих місць в готельному бізнесі, ресторанному господарстві, транспорті, розвагах, туристичних агентствах та інших пов'язаних секторах. Це зменшує безробіття та сприяє соціальному розвитку.

Також відбувається збільшення доходів, адже туристи витрачають гроші на проживання, їжу, транспорт, покупки та розваги, що в свою чергу сприяє зростанню бізнесу та підприємництва в регіоні.

Для забезпечення потреб туристів необхідна розвинута туристична інфраструктура, яка включає в себе: готелі, ресторани, транспортна мережа, музеї та інші. Розвиток цієї інфраструктури призводить до залучення інвестицій у будівництво та покращення життя місцевого населення.

Завдяки зростанню числа туристів збільшується попит на місцеві товари, сувеніри, ремесла та інші продукти. Це сприяє розвитку місцевої торгівлі та роздрібного сектору.

Під час розвитку туризму в регіону, відбувається підтримка і збереження культурної спадщини. Туристи, які цікавляться культурою та історією регіону, сприяють підтримці та збереженню історико-культурних об'єктів.

Також залучаються інвестиції. Інвестори бачать потенціал у розвитку туристичної галузі і вкладають свої кошти у будівництво готелів, ресторанів, розважальних центрів та інших об'єктів.

Загалом, туризм має потужний економічний вплив, створюючи робочі місця, збільшуючи доходи, сприяючи розвитку інфраструктури та залучаючи інвестиції. Однак, важливо збалансувати розвиток туризму з екологічними та соціокультурними аспектами, щоб забезпечити стале та відповідальне використання туристичних ресурсів.

Розвиток туризму в Рівненській області сприяє збільшенню кількості туристів, що в свою чергу впливає на доходи, які отримується саме від цієї галузі. Кількість туристів в Рівненській області постійно збільшувалася з роками.

Детальніше про туристичні потоки у Рівненській області можна дізнатися ознайомившись з таблицею 2.5.

Таблиця 2.5

Туристичні потоки Рівненської області

Роки	Кількість туристів
2015 р.	6640
2016 р.	9022
2017 р.	11168
2018 р.	22027
2019 р.	31428
2021 р.	300 000

Примітка. Складено автором.

Такий різкий ріст пов'язаний в першу чергу з активною рекламою, яка проводилася через соціальні мережі й завдяки розробці спеціальних туристичних маршрутів та просуванні їх на ринку туристичних послуг. Найбільше туристи відвідують Дубно, Острог, «Тунель кохання» у Клевани, а також різноманітні тематичні фестивалі.

Особливо зросла увага до «Тунелю кохання». Це природне явище, яке входить в ТОП-10 найромантичніших місць світу за версіями міжнародних рейтингів. Згідно зі статистикою Google, користувачі активно цікавляться об'єктом, про що свідчить такі цифри: понад 80 тис. запитів на місяць. Це місце є найбільш медійним туристичним об'єктом на території Рівненської області. Тут проводять весільні церемонії, романтичні фотосесії, знімають серіали та фільми.

На даний момент в області діє «Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2021-2023 роки». Мета даної програми полягає в створенні необхідних умов для:

- поживлення туристичного ринку Рівненщини;
- активізації туристичних провайдерів та підвищення якості створюваного ними туристичного продукту;
- підвищення конкурентоздатності туристичних продуктів Рівненщини;
- залучення інвестицій для розвитку туризму;
- міжрегіональної та міжнародної співпраці.

Даною програмою було виділено такі цілі:

1. Розширення асортименту туристичних послуг.
 - 1.1. Створення нових туристичних продуктів.
 - 1.2. Покращення інфраструктури поблизу діючих туристичних об'єктів.
 - 1.3. Ознакування наявних туристичних продуктів.
2. Підвищення потенціалу надавачів туристичних послуг.
 - 2.1. Активізація комунікації між учасниками ринку туристичних послуг.
 - 2.2. Навчання надавачів туристичних послуг.
3. Промоція туристичних продуктів.
 - 3.1. Промоція туристичного потенціалу області під час спеціалізованих заходів.
 - 3.2. Поширення інформація та створення якісного контенту.
 - 3.3. Створення промоційної продукції.

На даний момент, виконано значна частина поставлених цілей. Відбувся розвиток деяких туристичних об'єктів, які вже мають певний імідж серед туристів. Також вклали кошти в перспективні туристичні напрямки, території, об'єкти Рівненщини.

Загалом на території Рівненської області використовуються та водночас зберігаються історико-культурні ресурси. Проводиться реставрація та збереження пам'яток культури й історії. Велика частина цих пам'яток має історичне значення, адже на території Рівненської області відбулися багато пам'ятних подій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ

Досвід розвинених країн показує, що туризм може бути важливим інструментом збереження культурної спадщини. Використання пам'яток історії та культури сприяє подоланню факторів, що негативно впливають на їх стан. Йдеться про відсутність належного державного фінансування, низьку фінансову спроможність користувачів цих пам'яток, відсутність належних правових умов для залучення недержавних інвестицій до справу охорони культурної спадщини, неусвідомлення громадськістю пріоритетності збереження пам'яток культури.

Якщо звернутися до оцінок ВТО, то частка культурного туризму до 2022 року становитиме 27% від усіх туристичних показників у світі. В Україні на державному обліку перебуває понад 150 тисяч пам'яток. Але, не враховуючи таких значних цифр, до національного туризму залучено значно менше об'єктів. За оцінками вчених, до 72% усіх об'єктів культурної спадщини зараз перебувають у незадовільному та критично аварійному стані. Ці об'єкти потребують термінового відновлення. Значна частина з них, на жаль, може бути використана лише як об'єкти показу. Причиною цього слугує наявність не належного облаштування, якого потребує туризм та самі туристи [17, с.221].

Для успішного використання історико-культурних ресурсів спочатку необхідно розробити екскурсійні маршрути до місць культурної спадщини. Також варто не забувати про супровідний екскурсійний матеріал, який потребує якісної розробки.

Як показує світовий досвід, для успішного просування національного туристичного продукту на ринках необхідна фінансова підтримка держави. Окреме підприємство неспроможне повноцінно рекламувати національний туристичний продукт. Управління туристичною сферою має відбуватися на трьох основних рівнях: національному, регіональному та місцевому. Важливо,

що при просуванні туристичного продукту необхідно зберегти історичний вигляд території, зберегти її автентичність без модернізації [17, с. 221].

Також важливим кроком є необхідність розвивати міжнародне співробітництво у сфері збереження та відновлення історико-культурної спадщини. Необхідно розвивати міжнародне співробітництво у сфері туризму та суміжних з ним сферах. Крім того, потрібно популяризувати актуальну інформацію про пам'ятки, мистецтво, історію й культуру. Іншими словами потрібно постійно займатися рекламою туристичного продукту та не забувати про створення позитивного іміджу території.

Важливо проводити освітню та інформаційну роботу, щоб підвищити свідомість місцевого населення та туристів про історичну та культурну спадщину регіону. Це може включати організацію лекцій, семінарів, публікацію інформаційних матеріалів та використання сучасних технологій, таких як мобільні додатки та веб-ресурси, для надання доступної та зрозумілої інформації про спадщину.

Для подальшого розвитку туризму дуже важливо розробляти та реалізувати соціальні програми, які дозволять оновити, реставрувати та адаптувати пам'ятки історії та культури до реалій сьогодення. При цьому можна заручитися допомогою представників органів влади, фахівців із туризму й небайдужих громадян.

Рівненська область багата на унікальні природні ландшафти, цінну історичну та етнокультурну спадщину, побут, ремесла та традиції. Ці критерії важливі для подальшого розвитку туризму та всіх пов'язаних з ним галузей. Але є існують такі проблеми, як створення позитивного іміджу регіону, який впливає на подальше просування туристичного продукту.

Для розширення туристичних подорожей і туристичних мереж необхідна розробка нових комплексних маршрутів, їх якісна реклама, створення інформаційно-картографічного забезпечення для успішного просування цих маршрутів.

Кожен куточок Рівненської області є потенційно цікавим та привабливим не лише для українських, а й для іноземних туристів. Збереження в належному стані історико-культурної спадщини є важливою умовою для успішного розвитку туризму на території області.

Одним із шляхів успішного використання історико-культурної спадщини Рівненської області є створення туристичного маршруту, який включає в себе об'єкти історії й культури, які становлять інтерес туристів.

Отже, нижче наведено туристичний маршрут, який проходить по території Рівненщини.

Назва туристичного маршруту: «Історичними слідами Рівненщини».

Тривалість: 3 дня/2 ночі.

Маршрут: Острог-Тайкури-Дубно-Корець. Нижче наведено карту туристичного маршруту «Історичними слідами Рівненщини».

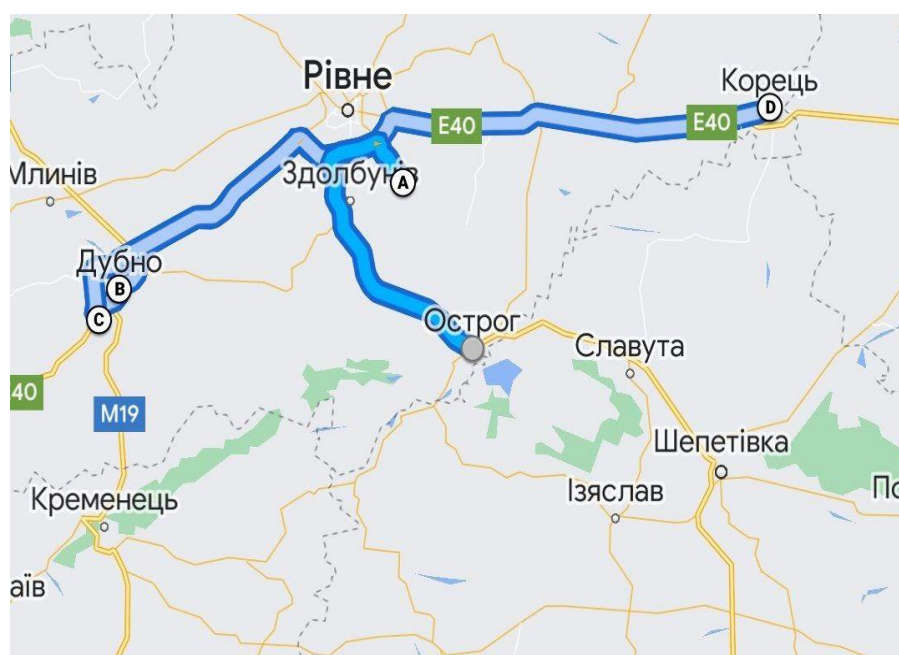

Рисунок 3.1 Карта туристичного маршруту «Історичними слідами Рівненщини»

Примітка. Складено автором.

Мета даного маршруту полягає в тому, щоб ознайомити туристів з основними історико-культурними пам'ятками Рівненської області.

Програма:

Перший день. Приїзд в Острог. Заселення в готель «Maestro». Цей міні-готель розташований не далеко від центру. У помешканні працює ресторан та цілодобова стійка реєстрації. Після поселення буде не велика ознайомча прогулянка містом.

Протягом століть Острог був культурним центром українських земель (перша історична згадка датується 1100 роком). Певний період, а саме упродовж трьох століть, тут знаходилася резиденція славетного княжого роду Острозьких, який дав Україні видатних полководців, меценатів, покровителів православної Церкви.

У XVI-XVII ст. на території Острога діяла перша вища школа східних слов'ян - слов'яно-греко-латинська академія. У 1581 році Острозька друкарня здійснила перше в світі повне видання біблійних книг Старого і Нового заповіту церковнослов'янською мовою.

До пам'яток архітектури міста відносяться замковий комплекс: житлова оборонна вежа «Вежа мурована», або як ще її називають - «Замок князів Острозьких» 14-17 ст., Богоявленська церква, «Башта Нова» 16 ст., а також: Успенський костел, Синагога 16 ст. та Луцька надбрамна вежа 15-16 ст. В Острозі діють такі державні музеї, як: історичний, музей книги та друкарства та заново відкритий в 1996 році, музей історії Острозької академії.

Острог колись належало до п'яти найбільших міст України, сьогодні є звичайним містом і про його давню історію нагадують лише давні пам'ятки, які збереглися й до нині.

Під час ознайомчої прогулянки містом буде одна із зупинок – Замок Острозьких. У середині XIV століття Острог став резиденцією, або, як його називали на той період часу, «домоначальним» градом відомого українського княжого роду Острозьких. Саме вони побудували в цьому місті кам'яну муровану фортецю, яка стала їхнім родовим гніздом, незважаючи на факт того, що серед їхніх володінь було не один десяток замків. Також це єдиний в Україні та Східній Європі одновежовий житловий замок, який зберігся до наших днів.

Ззовні здається, що цей замок є невеликим, але насправді він мав висоту понад 30 метрів. На першому наполовину підземному поверсі лише південна сторона виходить на денне світло. Колись там були бійниці, з яких вівся вогонь по ворогу. Перший поверх використовувався переважно для оборонних потреб. Тут зберігалися провіант і харчі, а в інших приміщеннях – зброя.

В одній із кімнат напівпідземного поверху в давнину була навіть криниця. Тому в замку завжди було багато води на випадок облоги. Колодязь зберігся донині, але до 60-х років минулого століття він був засипаний. Знайшли йому випадково. Під час розкопок шукали якраз таки початок підземного ходу, тому копали не вниз, а в сторони. За переказами, цей хід починався від криниці і вів до сусіднього Межирицького монастиря, розташованого за три кілометри від Острога. Однак саме підземелля так і не знайшли.

На другому або першому наземному поверсі замку була банкетна зала. Зараз тут зберігаються портрети князів Острозьких, Острозька Біблія і збережені до нашого часу різноманітні експонати.

Поруч з портретами великих князів знаходиться один із найцінніших експонатів музею – перша друкована слов'яномовна Острозька Біблія. Її надрукували тиражем 1500 примірників. На сьогоднішній день збереглося 280 примірників. Цікавий факт, який полягає в тому, що бібліотека Конгресу у Вашингтоні має 9 примірників Острозької Біблії, а сам Острог має лише два.

На третьому поверсі замку були житлові кімнати княжої родини. І хоча 200 років тому вежа зазнала значної реконструкції, збереглися деякі елементи старовинної замкової архітектури такі, як ніша в стіні, де досі видно напис 1538 року, та камінь, яких раніше у замку було 16, збереглися до сьогодні лише три. Але кожен з цих трьох каміннів за призначенням можна використовувати і сьогодні.

Наступна зупинка – це Богоявленська церква. Раніше вона була частиною оборонних споруд міста. Там досі на північній стіні храму залишились знизу бійниці, а зверху був широкий уступ для вартових. Після переходу місцевих князів до католицизму, церкву було піддано анафемі. Більш як 200 років вона

стояла пустою і до середини XIX століття перетворилась на руїну. І лише у 1886 році храм відновили. Від старої споруди залишилися тільки північна стіна.

Одна із зупинок – Луцька вежа, яка належить до давніх укріплень Острога. Зовні вона нагадує вежі Межиріцького оборонного монастиря. У Луцькій вежі тепер музей книги та друкарства, де зберігаються стародруки XVI-XVII століть та раритетні книги.

Остання зупинка – підземелля Острозької академії.

Підземелля Національного університету «Острозька академія» – надзвичайно цікаве місце, обвіяне безліччю загадкових легенд та містичних історій. Раніше, цілі системи підземних лабіринтів використовувались як місце для монастирських та князівських поховань, а зараз – художня галерея, складова частина музейного комплексу НаУОА.

Підземелля створені на основі Монастирського костелу, котрий збудували монахи-капуцини (капуцини – орден монахів). Костел був освячений у 1788 році, а безпосередньо саме підземелля створене у проміжку між 1775 та 1832 роками.

Коли монастир був діючим, сітка таємничих проходів мала релігійне призначення, тобто вони слугували місцем для релігійних потреб, та для поховання, у спеціально відведених кімнатах криптах, інтелігенції, меценатів, монахів та їх сімей. Їх замурували у стінах крипти, і саме через це, тіла збереглися у хорошому стані. Всього було захоронено близько 19 осіб.

Монастир перестав функціонувати у 1832 році. Підземелля втратило своє культове значення, частина була зруйнована солдатами царської армії, інша – використовувалась як склади. Уже під час функціонування Острозької академії, студенти почали розчищати підвальні приміщення під керівництвом команди археологів. Були знайдені кістки тих людей, які були поховані тут. Згодом, людські кістки перепоховали у чотирьох бічних криптах.

Підземелля поділяється на дві частини: перша – використовувалась для захоронень шанованих осіб; друга – створена для побутових цілей, там зберігались продукти харчування та інше спорядження. Саме ця, друга частина підземелля слугує музеєм, художньою галереєю. Уся система таємничих

підземних ходів протяжністю близько 4 кілометрів. Воно має початок від замку князів Острозьких, аж до Свято-Троїцького Межиріцького монастиря. Висота стін у коридорах – 3 метри.

Художня галерея, котра знаходиться у підземеллі Острозької академії, неймовірно загадкове місце: містичне освітлення, загадкові експонати та картини дійсно зачаровують своїм виглядом. Інтер'єр підземних залів та коридорів наближений до того, яким він був у період функціонування монастиря капуцинів. У підземній художній галереї, розташованій у підвалах монастиря, практично щомісяця відбуваються нові художні виставки, проводяться театральні постановки.

Всього, у підвалах розміщено чотири виставкових зали, де демонструють свої витвори як українські, так і закордонні автори. Першими свої роботи тут розмістив рівненський фотохудожник Харват Олександр, який представив фотознімки різних моментів життя людини.

Після прогулянки йде вечір і вільний час, під час якого туристи можуть відвідати ті місця, які не входять до маршруту.

День два. Сніданок. Виселення з готелю. Поїздка до наступного об'єкту маршруту – село Тайкури, де знаходиться замок Вишнівецьких.

Перша згадка про Тайкури відноситься до 1570 р. Тайкури знаходяться на південний схід від обласного центру Рівне. «Тайні гурі» або таємні гори – так польською звалась колись ця місцина. За однією із версій, назва походить від імені ченця який тут жив, заснував тут скельний монастир, на місці якого був побудований костел. Про стародавності поселення свідчать археологічні знахідки, які були знайдені в околицях Тайкур. Даний факт означає, що місцевість ця була заселена в добу неоліту, а серед могил-курганів, розкопаних у кінці XIX - на початку XX ст., виявлено давнє волинське поховання.

У квітні 1614 року Тайкури отримали магдебурзьке право та королівські привілеї на торгівлю та ярмарки. До привілеїв також належав міський герб, зображення якого мало бути використано й на печатці.

Тайкури були у власності Кірдеїв-Тайкурських, Чаплицьких, Вишневецьких, Сапегів, Чолханських. Ця земля є батьківщиною для поета Яна Павла Вороняча, певний період час тут проживав й творив письменник Крачевський. На початку 18 століття власність переходить до рук родини Пепловських, а з 1822 р. до Ілінських.

Залишки замку знаходяться на пагорбі. Колись кам'яний та цегляний замок мав кутові вежі, які єдали мури, також був підйомний міст. Цей замок був побудований упродовж початку 17 ст. Вишневецькими на місці старого дерев'яного. В той період з одного боку гору була річка Сорока, а з іншого був різкий обрив. В 1825 р. замок занепав після пожежі, а у 1876 р. був проданий іудеям на розібрання цегли для будівництва.

Зараз збереглася південна вежа, яка була висотою під 30 метрів та виконувала роль дозорної. На сьогодні існує такий злогад, що з замку вів підземний хід до костелу.

Після відвідування замку – наступна зупинка це місто Дубно. Місто Дубно згадується у літописах з 1100 р. як Дубен. Воно було розташоване серед неприступних боліт над річкою Іквою. З пізньосередньовічного міста-фортеці збереглися Луцькі брами XV-XVI ст.

По приїзді обід та поселення в готель «Antique House Hotel». До послуг гостей бар та тереса. У помешканні працює ресторан європейської кухні.

Після невеличкого відпочинку – наступна зупинка Тараканівський форт. Тривалість поїздки 20 хвилин. Час перебування в Тараканівському форті – 1 година.

Наприкінці XIX ст., коли Рівненщина була прикордоною зоною, неподалік села Тараканів почалося будівництво військового форту.

Спочатку будівництвом керував військовий інженер-полковник Борисов (саме його вважають автором проекту Тараканівської фортеці), але пізніше право керування перейшло до інженера-полковника Баумгартена. Стратегічне призначення Дубенського форту – оборона залізничної та шосейної доріг з Кременця та Радзивилова.

Але Тараканівський форт так і не використали за призначенням. Уже в 1900 році його перетворили на склад, а згодом на в'язницю. У 1916 році Тараканівський форт був зруйнованим під час Брусилівського прориву.

Тараканівський форт належить до зразків військово-інженерного мистецтва російської фортифікаційної школи кінця XIX ст. Потрапити всередину можна було лише за допомогою висувного чавунного мосту. Щоб приховати його під час облоги, під насипом було споруджено спеціальне приміщення.

Головний вхідний тунель веде до адміністративної будівлі форту – великої двоповерхової споруди. Тут розташовувалися житлові, складські та господарські приміщення артилерійської роти та штабу коменданта форту.

По периметру форту були розташовані так звані безпечні каземати. Їх було всього 105. У свідченнях за 1905 рік сказано, що каземати призначалися як для бойових дій, так і для проживання. Також там були розташовані склади, лазарет, операційна, дезінфекційні камери, морг, колодязі.

Крім того, форт був обладнаний каналізацією, водопроводом і навіть спеціальною піччю, де спалювали нечистоти. Усі підземні коридори та кімнати мали електричне освітлення. Під час 1899 року форт навіть телефонізували. Безпечні каземати слугували також для підтримки фортечного валу.

Вздовж казематів і адміністративної будівлі проходила полігональна вулиця. Там можна знайти автографи воїнів, які сто років тому служили в Дубенській фортеці. Окрім російських прізвищ, можна знайти й мусульманські, або навіть східні прізвища, написані арабською. Написи польською мовою було зроблені трохи пізніше.

У 1960-х роках Міністерство торгівлі та штаб Прикарпатського військового округу намагалися пристосувати форт під складські приміщення. Однак через високу вологість від цієї ідеї відмовились.

Після відвідування Тараканівського форту, повернення в місто Дубно.

Вечеря в готелі.

Третій день.

Сніданок та виселення з готелю. Відвідування замку князів Любомирських.

Старовинні стіни Дубенського замку пам'ятають набіги кримських татар у XV столітті, напади козацьких загонів Максима Кривоноса та російського війська у XVII столітті. Вони залишилися недоторканими під час Північної війни 1700-1721 років, повстання Тадеуша Костюшка наприкінці XVIII століття та французько-російської війни 1812 року.

У 14 столітті в селі Дубень, яке тоді входило до Острозького округу, Федір Острозький побудував невеликий дерев'яний замок, а у 1492-му на його місці було зведено кам'яний замок.

У 1507 році польський король Сигізмунд Перший надав мешканцям Дубна «магдебурзьке право», а його власнику Костянтину Острозькому – дозвіл будувати укріплення для захисту від ворогів, проводити ярмарки та торги, збирати мито з приїжджих купців.

Князь Костянтин Іванович Острозький – єдиний православний князь, який був удостоєний високого поста гетьмана Литви. У Дубенському замку він зберігав трофеї, що були здобуті в численних битвах: прикраси, зброю, захисне озброєння, предмети побуту.

У підземеллях замку, крім зброї, зберігалися запаси їжі на випадок облоги. Під час ворожих нападів у казематах замку ховалися не лише мешканці замку, а й місцеві жителі. А підземними переходами можна було дістатися до різних частин міста.

Саме багатства Дубенського замку, як вважають історики, стали справжньою причиною десятків ворожих нападів на Дубно. Так, лише у 1577 році татари двічі намагалися взяти замок, але безуспішно.

Під час князя Януша Сангушка Дубенський замок був занедбаний.

У другій половині XVIII ст., за часів Станіслава та Михайла Любомирських, Дубенський замок почали відновлювати. Палац Любомирських збудовано на старому фундаменті. На цей раз були також добавлені великі бальна і банкета зали, які були прикрашені відомим італійським зодчим

Доменіко Мерліні. Палац князів Любомирських був побудований в західноєвропейському стилі класицизму.

До початку ХХ століття нікому не вдавалося взяти замок. І лише під час Першої світової війни він був сильно зруйнований австрійською артилерією. Після його відновлення в 1939 році тут розміщувалися органи польської влади, а пізніше - органи радянської влади і навіть певний період часу перебувала військова частина.

З 1993 року Дубенський замок входить до складу Державного історико-культурного заповідника міста Дубна та залишається найстарішою будівлею міста.

Наступний об'єкт маршруту – це місто Корець. Час поїздки 1 год. 20 хв.

Перша зупинка в місті Корець – це замок Корецьких-Острозьких. Цей замок був збудований ще у 1550 р. за розпорядженням князя Богуша Корецького на місці попереднього дерев'яного укріплення XIV ст., яке було збудовано князем Федором Острозьким. Фортеця знаходиться на високому пагорбі над річкою Корчик, де у минулому було розташоване давньоруське городище XII ст. Цей мурований замок був надійно захищений від нападів ворогів завдяки тому, що тут була встановлена бастионна система та глибокий рів з підйомним мостом, за допомогою якого укріплення з'єднувалося з навколишнім світом.

Однак, княжа родина Корецьких господарювала у місті тільки до 1651 р., пізніше власниками міста і замку стали представники князівського роду Чарторийських. Упродовж XVII – XVIII ст. у фортеці здійснюються реконструкційні роботи, внаслідок яких поступово замок перетворився з могутньої фортифікаційної споруди з неприступними мурами на панський палац. У 80-тих роках XVIII ст. Юзеф Клеменс Чарторийський остаточно перебудував твердиню на княжий палац у бароковому стилі. З цією метою було розібрано частину фортифікаційних мурів, обабіч вежі збудували два палацові крила, а на ній з'явилися куранти. Дослідники стверджують, що резиденція Юзефа Чарторийського не відзначалася розкішними інтер'єрами чи особливим зовнішнім декором. Однак, у цьому палаці шляхтичі Чарторийські упродовж

п'ятдесяти років проводили світські бали, влаштовували політичні перемовини тощо. Відомо, що у 1832 р. будівлю знищила пожежа, оскільки у ті часи тут ніхто не проживав, відтоді вона не відновлювалася. Хоча у 20-тих роках минулого століття власник руїн фортеці пан Бнінський намагався провести тут ремонтні роботи, однак завершити їх не змогли. Крім того, ще одна невдала спроба відбудови була проведена вже у 1990 р.

На сьогодні від замку збереглися зовнішні цегляні стіни, віадук та загадкове підземелля. Проте і нині залишки напівзруйнованої фортеці – це величне видовище.

Корецький замок на сьогодні є однією з найважливіших історико-архітектурних споруд міста і належить до пам'яток архітектури національного значення.

Остання зупинка цього маршруту – Свято-Троїцький жіночий монастир.

Історія цього храму починається з XVII ст. Будівництво храму почалося ще з 1620 році, князем Самуїлом Корецьким, а у 1810 році монастирський храм добудував останній корецький князь Йосип Чарторийський.

У 1831 році під час польських повстань монастир згорів. І так простояв понад 30 років. У 1864 році ігумена Воскресенського монастиря ігумена Аполлінарія взялася за відбудову святини.

21 вересня 1880 року православну обитель освятили як Свято-Троїцький жіночий монастир.

Головною спорудою архітектурного комплексу монастиря є Троїцький собор.

На території монастиря розташована могила Анни Андро, дівоче прізвище Оленіна. Заміж Анна Андро вийшла за Федора Андро, який став президентом Польщі. У 1885 році, після смерті чоловіка, Анна Олексіївна оселилася в маєтку молодшої доньки поблизу Корця. В останні роки життя жінка вела набожний спосіб життя і була покровителькою храму. Опікувалася монастирським сиротинцем. Тому вперше в історії чернецтва на території православного монастиря була похована мирянка, хоча Анна так і не стала черницею.

Також у дворі храму є монастирська криниця та пасіка. У 1905 році на території монастиря спорудили триярусну дзвіницю.

У радянський період Свято-Троїцький жіночий монастир був одним із дев'яти монастирів України, які не закрили влада. Більш того, під дахом Корецького монастиря знайшли свій притулок черниці інших монастирів.

Центром чернечого життя є Свято-Троїцький собор. У ньому престоли на честь Святої Трійці, на честь Успіння Пресвятої Богородиці та в ім'я преподобного Іова Почаївського. Одній із плащаниць храму більше ста років. Його вишивали золотими нитками черниці ще до відкриття Свято-Троїцького монастиря. Головною святинею Троїцького собору, яку відвідує багато паломників, є чудотворна Корецька ікона Божої Матері «Споручниця грішних». Раніше була родовою іконою князів Корецьких і тривалий час зберігалася в княжій домашній молитовні.

Свято-Троїцький жіночий монастир вважається одним із найпотужніших твердинь православ'я на північному заході України. Під час війни 1941-1945 рр. Свято-Троїцький монастир служив місцем переховування жителів Корця від бомбардувань. Повоєнний період для монастиря став періодом відновлення та відбудови святині.

4 жовтня 1980 року у Свято-Троїцькому монастирі відзначили сторіччя відбудови монастиря. Святіший патріарх нагородив храм орденом Святого рівноапостольного князя Володимира першого ступеня. А в червні 1984 року указом Святійшого Патріарха Пімена, Корецький жіночий монастир отримав ставропігій, тобто підпорядкування безпосередньо патріархові.

Після останньої зупинки вечеря та повернення додому.

Даний маршрут слугує для ознайомлення туристів з одними із найстаріших історико-культурних пам'яток Рівненщини. Всі ці місця вже є відомими для громадськості, про більшість з них існують легенди. Об'єкти цього туристичного маршруту є важливими для розвитку туризму в Рівненській області. Також ці пам'ятки слугують гарним прикладом ефективного використання історико-культурної спадщини регіону.

У вигляді таблиць нижче наведено технологічну карту та розрахунок вартості даного маршруту.

Таблиця 3.1

Технологічна карта

№ з/п	Параметри туру	Опис
1.	Назва туру	Історичними слідами Рівненщини
2.	Тип туризму	Культурний
3.	Вид туризму за метою	Культурно-пізнавальний
4.	Джерело фінансування	Власні кошти
5.	Маршрут прямування	Острог-Тайкури-Дубно-Корець
6.	Форма організації	Внутрішній
7.	Сезонність	Весна-осінь
8.	Тривалість	3 дня/2 ночі
9.	Клас обслуговування	По туристичному класі
10.	Засоби розміщення	Готель
11.	Вид транспорту	Автобусний
12.	Харчування	НВ
13.	Екскурсії за програмою	У вартість не включено вхідні квитки до Острозького замку, Дубенського замку, Підземелля Острозької академії.
14.	Цільова аудиторія туристів	Груповий
15.	Вік учасників	20-45 років
16.	Кількість осіб у групі	10-30
17.	Супровід	Гід-екскурсувод

Примітка. Складено автором.

Таблиця 3.2

Розрахунок вартості на 2 особи

№ з/п	Стаття витрат	Опис	Сума витрат
1.	Транспорт	Автобус по території Рівненської області: Острог-Тайкури-Дубно-Корець	610 грн.
2.	Проживання	Готелі «Matstro» та «Antique House Hotel»; тип номера: двомісний	2060 грн.
3.	Послуги екскурсовода	Екскурсії екскурсії по Острозі, Тараканівському форті, замку Вишневецькому, по туристичних об'єктах в містах Дубно та Корець.	232 грн.
4.	Вхідні квитки	Острозький замок, Музей книги та друкарства, Дубенський замок	310 грн.
5.	Страховання	Медичне страхування, страхування від нещасних випадків	180 грн.
6.	Інші витрати	Туристичний збір	201 грн.
7.	Собівартість туру	Сума витрат	3593 грн.

Продовження таблиці 3.2

8.	Комісійні агентам	10 % (від собівартості)	359,3 грн.
9.	Повна собівартість	Сума витрат (поля 8-9)	3952,3 грн.
10.	Очікуваний прибуток	20 % (від повної собівартості)	197,6 грн.
11.	Ціна оператора на особу	Ціна оператора на групу поділена на плановану кількість осіб.	2074 грн

Примітка. Складено автором.

Отже, як один із найефективніших способів використання історико-культурної спадщини регіону це складання якісного туристичного маршруту з врахуванням усіх особливостей та аспектів. Також дуже важливим етапом є реставрація та збереження культурних пам'яток регіону, адже більшість з них перебувають не в дуже добромому стані. Для прикладу, Тараканівський форт – незважаючи на давню історію цього місця, її незадовільний стан може зашкодити туристам. Якщо вони не будуть обережними, то вони легко можуть травмуватися. Тому вкладання коштів в реставрацію та збереження історико-культурних пам'яток є дуже важливим для успішного та ефективного використання спадщини Рівненської області.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було отримано та теоретично обґрунтовано результати, які в сукупності вирішують актуальне прикладне завдання – використання історично-культурної спадщини регіону для розвитку внутрішнього туризму.

В результаті проведеного дослідження були зроблені наступні висновки.

1. Доведено, що історично-культурні пам'ятки зазвичай мають певне історичне значення та автентичність, завдяки чому їх можна вважати спадщиною регіону. Як відомо в кожній області України є тисячі пам'яток історії та культури, в тому числі міжнародного та національного значення, які належать до історико-культурних ресурсів. На території України розташовано майже 170 тисяч пам'яток, 65 історико-культурних заповідників, 8 об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

2. Встановлено, що історично-культурна спадщина може слугувати основним засобом, який може використовуватися для розвитку внутрішнього туризму. Як свідчить досвід багатьох країн, центром туризму в більшості випадків стають історично-культурні пам'ятки. Зазвичай поруч з цим туристичним ресурсом починає розвиватися ще й інфраструктура, до якої може належати: засоби розміщення та харчування, транспортне сполучення, будівництво доріг і так далі. Загалом даний факт має вплив на економіку, адже якщо така територія набуває туристичне значення, то в цьому випадку починає розвиватися економіка регіону. Іншими словами розвиток туризму має позитивний вплив на значну кількість галузей.

3. В процесі проведеного аналізу з'ясовано, що Україна має великий потенціал для розвитку туризму на її території. Це саме стосується і Рівненської області. Отже, Рівненщина це регіон який має давню історію та велику кількість історично-культурних пам'яток. Якщо порівняти туристичні потоки, то можна побачити як вони суттєво змінилися з 2015 р. по 2023 р., з 6640 до 300 000 людей. Помітний розвиток туризму відбувся в 2022 році, саме тоді був найбільший наплив туристів. Варто сказати, що 2022 рік був роком внутрішнього туризму,

який почав розвиватися через складну ситуації в світі: закриті кордони, обмежений в'їзд і так далі. Розвиток туризму в Рівненській області відбувся поступово. Цьому сприяла низька заходів які проводила влада на території регіону. Спочатку відбулося впровадження зелених шляхів, потім створення перших туристичних центрів і під кінець вивчення історії краю, на основі чого було створено такі унікальні туристичні маршрути як «Слідами пам'яті УПА» та «Поліська Січ». На даний момент по області простягається велика кількість туристичних маршрутів, які поєднують активний туризм з культурно-пізнавальним. Але незважаючи на помітний розвиток туризму на Рівненщини, історично-культурні пам'ятки, хоч вони є центром туризму, перебувають в незадовільному стані. Більшість з них потребують термінової реставрації, адже вони в цьому випадку не тільки руйнуються, а й можуть завдати шкоди туристу.

4. Визначено, що ефективне використання культурних ресурсів має суттєвий вплив на розвиток внутрішнього туризму в цілому. В першу чергу це пов'язано з тим, що ефективне задіяння наявних ресурсів розкриває потенціал області на ринку туристичних послуг. Крім того, зазвичай правильне користування культурною спадщиною пов'язане з розвитком туристичної інфраструктури та пов'язаних з ним галузей. Постійний прибуток, наявність робочих місць, відкриття закладів харчування та розміщення мають вплив на економіку регіону. До основних шляхів ефективного використання історично-культурних пам'яток належить: реставрація та збереження пам'яток історії та культури; розробка туристичних маршрутів з врахуванням усіх аспектів та особливостей області; створення належної туристичної інфраструктури тощо.

5. Запропоновано туристичний маршрут «Історичними слідами Рівненщини», який розрахований тривалістю 3 дні/2 ночі та проходить історичними місцями: Острог-Тайкури-Дубно-Корець. Повна собівартість складає 3952,3 грн. Очікуваний прибуток – 197,6 грн з однієї особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадяк В. Нормативно-правова охорона культурної спадщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2016. № 28. С. 331-348.
2. Бережна Ю. І. Історико-культурна спадщина регіону як основа розвитку внутрішнього туризму. *Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації»*. м. Харків, 2023 р. С. 9-10.
3. Волинські Афіни. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/tourismroute/ostrog> (дата звернення 29.05.2023).
4. Вузькоколійна залізниця Антонівка-Зарічне «Поліський трамвай». URL: <https://drymba.com/uk/1034823-vuzkokoliyna-zaliznytsya-antonivka-zarichne> (дата звернення 29.05.2023).
5. День пам'яток історії та культури. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-vidznachaiut-den-pamiatok-istorii-ta-kultury> (дата звернення 29.05.2023).
6. Дубно – одне із найдревніших міст Волині. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/tourismroute/dubno> (дата звернення 29.05.2023).
7. Етнокультурний центр. URL: <https://suspilne.media/476386-ak-na-rivnensini-vivcaut-poliskij-folklor-ta-comu-ce-vazливо/> (дата звернення 29.05.2023).
8. Заклади культури, фізичної культури і спорту України у 2017 році. Статистичний збірник. Державна служба статистики України Київ, 2018. 95 с.
9. Замок в с. Тайкури. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/tourismroute/taikury> (дата звернення 29.05.2023).
10. Замок Князів Любомирських. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/miracle/6> (дата звернення 29.05.2023).
11. Замок Корецьких-Острозьких. URL: <https://drymba.com/uk/1033623-zamok-koretskykh-ostrozkykh-korets> (дата звернення 29.05.2023).

12. Історико-культурна спадщина району. URL: <https://rrda.rv.gov.ua/istoriko-kulturna-spadshchina-rajonu> (дата звернення 29.05.2023).
13. Історико-культурний комплекс м. Острого. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/miracle/3> (дата звернення 29.05.2023).
14. Катаргіна Т. Використання пам'яток в системі індустрії туризму за кордоном. *Міжнародна наукова конференція «Історико-культурний туризм: український та світовий досвід»*. м. Київ, 5 квітня 2019 р. С. 14-28
15. Медове коло. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2463420-medove-kolo-na-rivnensini-prostagnetsa-na-ponad-250-km.html> (дата звернення 29.05.2023).
16. На Рівнещині створили п'ять нових туристичних маршрутів давніми городищами. URL: <https://shotam.info/na-rivnenshchyni-stvoryly-p-iat-novykh-turystychnykh-marshrutiv-davnimy-horodyshchamy/> (дата звернення 29.05.2023).
17. Паньків Н. Є., Гаврилишин О. М. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. С. 212-224.
18. Петрук В. А., Петрук І. Р. Статистичний аналіз стану, ефективності та потенціалу туризму в Рівненській області. *Економічні науки*. 2020. №4 (92).
19. Підземелля Острозької академії. URL: <https://find-way.com.ua/oblast/rivnenska/ostroh/pidzemellia-ostrozkoj-akademii> (дата звернення 29.05.2023).
20. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
21. Поліське сафари, фестивалі та нові велосипедні маршрути. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/poliske-safari-festivali-ta-novi-marshruti-na-rivnenshchini-presentovali-turistichnij-sezon-2021> (дата звернення 29.05.2023).
22. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 12.12.2012 р. № 1626-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення 29.05.2023).

23. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 01.01.2023 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 29.05.2023).

24. Рівненщина туристична. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/rivnenshchina-turistichna-2022-velomarshruti-ekostezhki-upa-ta-davnoruski-gorodishcha> (дата звернення 29.05.2023).

25. Свято-Троїцький жіночий монастир. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/miracle/5> (дата звернення 29.05.2023).

26. Тараканівський форт. URL: <https://ogo.ua/rivnenschina/tourizm/miracle/2> (дата звернення 29.05.2023).

27. Тунель кохання. URL: <https://vidviday.ua/blog/tunel-kokhannia/> (дата звернення 29.05.2023).

Виконала: студентка 4 курсу
за спеціальністю 242 Туризм
денної форми навчання

_____ Юлія БЕРЕЖНА

Науковий керівник:

старший викладач кафедри
публічного управління та
адміністрування

_____ Ганна ДІЛЬ

**Робота допущена до
захисту:**

завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор

_____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ